

Slovenska jezikovna skupnost v Kanalski dolini*

Nataša Komac

IZVLEČEK: V članku je podan vpogled v sociolingvistično podobo Kanalske doline s poudarkom na slovenski jezikovni skupnosti, ki se je skozi stoletja soočala z vrsto političnih pritiskov in preživela kljub številnim preizkušnjam. Z nedavno sprejetim okvirnim zakonom o zaščiti jezikovnih manjših v Italiji se ji odpirajo nove možnosti, vprašanje je le, če in kako jih bo zmogla in znala izkoristiti.

ABSTRACT: The article brings an insight into the sociolinguistic image of the Kanalska dolina (Val Canale), the focus being on the Slovenian language community which, through the centuries, has faced political pressure and has managed to survive despite many trials. The recently passed legislation on the protection of language minorities in Italy opens new possibilities, and now the question is if and how the Slovenian language community will employ them and benefit from them.

Kanalska dolina¹ kot izrazit primer mešane lokalne skupnosti (Muskens

* Članek je predelano poglavje magistrskega dela *Širjenje slovenskega jezika v Kanalski dolini*, ki je nastalo pod mentorstvom red. prof. dr. Albine Nečak Lük in doc. dr. Marka Stabeja.

¹ »Kanalska dolina je ozka dolina med Julijskimi in Karnijskimi Alpami na tromeji med Italijo, Avstrijo in Slovenijo. Med obema krajema na svojih skrajnih vzdolžnih koncih, med Vrati in Tabljo, je dolga dobrih dvajset kilometrov; na svojem najširšem delu nekako na prvi dolžinski tretjini pa daje prostor skupnici večjih naselij: mestecu Trbiž/ita. Tarvisio/nem. Tarvis/ ter skupini vasi, zapovrstjo Žabnicam/ita. Camporosso/nem. Saifnitz/, Ovčji vasi/ita. Valbruna/nem. Wolfsbach/ ter proti ožjemu, jugozahodnemu koncu Ukvam/ita. Ugovizza/nem. Ugowitz/, Naborjetu/ita. Malborgetto/nem. Malborgeth/, Lužnicam/ita. Bagni di Lusnizza/nem. Lussnitz St. Kathrein/ in Lipalji vasi/ita. Laglesie San Leopoldo/nem. Leopoldskirchen/. Proti slovenski gorenjski in avstrijski koroški strani sta na severovzhodnem delu doline industrijski zaselek Bela Peč/ita. Fusine/nem. Weissenfels/ in vas Kokova/ita. Coccau/ nem. Goggau/, proti bovški strani v Sloveniji pa še nekdanje rudarsko naselje Rabelj/ita. Cave del Predil/nem. Raibl/. /.../ Nad Ovčjo vasjo je še božjepotna cerkev na Višarjah (ita. Lussari/nem. Luschari) z majhnim visokogorskim zaselkom, ki spada k žabniški fari« (Šumi 2000: 134). Upravno je dolina razdeljena na

2000)² je bila v zadnjem desetletju predmet več raziskav (Minnich 1993, 1998; Šumi, Venosi 1995, 1996; Šumi 1998, 2000). Pod grebeni Karnijskih in Julijskih Alp ter Karavank je zgodovinsko stičišče treh velikih jezikovnih družin, romanske, germanske in slovanske, in prizorišče pestrega, velikokrat izrazito politično obarvanega zgodovinskega dogajanja. Vpete v ohranjanje običajev in navad (Komac 1998; Plazzotta 1995; Domenig 1986, 1993, 1997, 2000; Grafenauer 1946; Kurent 1989) se pletejo zgodbe vsakdanjega boja za preživetje, zgodbe o iskanju in ustvarjanju lastne identitete, izražanju skupinske pripadnosti, zgodbe o ustvarjanju in vzdrževanju meja, razmejevanju in sožitju pripadnikov različnih etničnih skupnosti³ ter pripadnosti govorni skupnosti⁴, v kateri posameznik že od malih nog razpolaga z znanjem različnih jezikov.

Stalno prebivalstvo Kanalske doline je danes eno- do štiri- in večjezično (Šumi, Venosi 1995, 1996; Šumi 1998, 2000; Di Giusto 1987/1988). Avtohtona jezika doline sta nemščina in slovenščina, delež govorcev furlanščine⁵ je v osnovi domačinski v smislu časovne ločnice med domačim in "imigrantskim" prebivalstvom, ki se danes za dolino uporablja,⁶ italijanščina pa je jezik prebivalstva,

občino Trbiž (Rabelj, Trbiž, Žabnice, Bela Peč, Kokav) in občino Naborjet (Ovčja vas, Ukve, Naborjet, Lužnice, Lipalja vas), cerkveno pa na tri župnije: trbiško (Rabelj, Trbiž, Bela Peč, Kokav), žabniško (Žabnice, Višarje) in ukljansko (Ukve, Ovčja vas, Lipalja vas, Lužnice, Naborjet). V slednjih dveh delujeta slovenska župnika po rodu iz Beneške Slovenije.

² Pri mešani lokalni skupnosti »/g/re za lokalno skupnost, v kateri se skozi konjunktivne in/ ali disjunktivne procese primikanja oz. odmikanja, sožitja, uveljavljanja interesov in samopotrjevanja vzpostavljajo razmerja med etnijami. /.../ Koncept mešane skupnosti postavlja v ospredje dejstvo, da lokalne skupnosti niso homogene (npr. po etnični sestavi, veri, jeziku itd.), temveč vključujejo različne (pod)skupnosti, ki so prisiljene živeti skupaj v dobrem in slabem. Podskupnosti se razlikujejo glede na prepoznavne etnične kazalce, kakor so jezik, vera, narod, zgodovina, izvor, kultura, folklor itd. in običajno niso enakopravne. Vzporedno s kulturnimi razlikami se med skupnostmi pojavljajo razlike v statusu, v politični in ekonomski moči itd.« (Nečak Lük 2000a, 5).

³ »Pojem *etniya* ter atribut *etničen* (-na, -no) nam pomenita skupek značilnosti (kultura, jezik, vera, zgodovinski spomin, teritorij), ki so jih pripadniki določene družbene skupine pridobili (po pravilu) in po katerih se določena družbena skupina razlikuje od drugih družbenih skupin, opredeljenih z isto vrsto značilnosti. Opozoriti velja, da prisotnost vseh naštetih elementov ni obvezna« (Nečak Lük 1998b, 22). Več o opredelitvi etnične identitete pri Lukšič Hacin (1999, 49|59), Južnič (1993, 268|270); Jenkins (2001), Poutignat, Streiff Fenart (1997) idr.

⁴ Govorno skupnost tvorijo vse jezikovne skupnosti, ki živijo v skupnem sociogeografskem prostoru, imajo skupno (eno ali več) sredstvo sporazumevanja, družijo jih gostota komunikacijske mreže, od drugih govornih skupnosti pa jih ločuje nizka intenzivnost komunikacije (Nečak Lük 1998a, 80). Jezikovne skupnosti so družbene skupnosti, ki se po kriterijih sociolingvistično poimenovane variabilnosti razlikujejo glede na rabo različnih zvrsti in podzvrsti istega jezika; opredeljuje jih jezik, ki ga govorijo pripadniki te jezikovne skupnosti.

⁵ Po vzoru uglednih italijanskih raziskovalcev (Frau 1984; Pellegrini 1996; Faggin 1985) prevzemamo prebivalcem Kanalske doline lastno pojmovanje furlanščine kot jezika.

⁶ Gre za 10. september 1919, ko je bila Kanalska dolina na osnovi mirovne pogodbe iz Saint Germaina priključena k tedanji kraljevini Italiji (Šumi, Venosi 1995, 64).

ki se je priselilo po letu 1919 (Venosi 1994, 189). Sicer v dolini, po štetju iz leta 1983 (kriterij popisa je bil narodnostna pripadnost), živi 8886 prebivalcev, od tega 895 Slovencev (10,1 %), 7.236 Italijanov (81,4 %) in 755 (8,5 %) Nemcev (Klemenčič 1995, 68).

Ozemlje Kanalske doline (predvsem vasi Žabnice, Lipalja vas, Ovčja vas in Ukve)⁷ je bilo vedno kontinuirano poseljeno s slovensko govorečim kmečkim (Minnich 1993, 71) prebivalstvom, ki

je bilo skozi znaten del zgodovine podrejeno političnim in trgovskim elitam, socializiranim v druge matere jezike /.../. Zaradi odvisnosti od pripadnikov teh skupin so se mnogi indigeni kmetje že generacije nazaj naučili poleg svojega slovenskega dialekta vsaj še osnove nemščine, furlanščine in v zadnjem času italijanščine (s. 71).

Šumi (1998, 7–8; 2000, 134–136) s perspektive slovenskih narodnostnih študij prepoznava šest mejnih dogodkov, ki so sooblikovali današnjo podobo Kanalske doline. V dolini je do l. 1919 prevladovala politično in ideološko zavarovana identitetna opozicija slovenstvo-nemštvo med slovensko govorečim kmečkim prebivalstvom in nemško govorečim meščanstvom, industrijskim delavstvom in političnimi elitami. Za dolinsko prebivalstvo so bile posebej dramatične politične, demografske in jezikovnopolitične spremembe po priključitvi

⁷ Drugačna je le zgodovina slovensko govoreče skupnosti v nekdanjem rudarskem naselju Rabelj (rudnik svinca, cinka in železa so zaprli l. 1992), ki se je tja priselila iz bližnje Bovške. V začetku 19. stoletja so se v rudarsko naselje priseljevali predvsem domačini iz Trente in Soče, l. 1943 pa so po krvavem obračunu v Strmcu v rabeljske hiše, ki so bile izpraznjene v času opcij, naselili ovdovele strmske matere, starce in žene z otroki. Rudarstvo v Rablju je cvetelo, po vojni pa so ga vodile predvsem italijansko in furlansko govoreče elite, ki so se v kraj množično priselile po l. 1919. Nekoč živi stiki z Bovško so bili z vzpostavitev državnih meja med Italijo in Jugoslavijo vse do l. 1963 popolnoma prekinjeni. Po l. 1963 so v rudniku spet začeli delati bovški rudarji in do l. 1992 je rabeljski rudnik dajal kruh celotni dolini Koritnice. Odkar so rudnik zaprli, kraj sameva in prevladuje le ostarelo prebivalstvo; mladi so odšli s trebuhom za kruhom v večja italijanska mesta. Iz Bovške priseljena slovensko govoreča jezikovna skupnost je v novi državi našla zatočišče, dom in vir zaslužka, lokalna različica slovenskega jezika pa je našla mesto le še za zaprtimi vrati domačih ognjišč. Razen poskusa ustanovitve slovenskega pevskega zbora, ki ga je prekrižala skrivnostna smrt zavzetega »zborovodje« iz Loga pod Mangartom ter občasnega petja slovenskih pesmi in slovenskega obredja v cerkvi (v obdobju po vojni je iz bližnje Benečije ob večjih cerkvenih praznikih v Rabelj prišel slovenski duhovnik, da so verniki lahko opravili spoved v slovenskem jeziku) tu nikoli ni bilo možnosti učenja slovenskega jezika. Posledično lahko rečemo, da je danes slovenske govore v Kanalski dolini mogoče razvrstiti v dve narečni skupini: v Rablju še vedno ohranjeno dokaj arhaično obliko bovškega govora obsoških narečij primorske narečne skupine ter izvorno slovenske lokalne govore Ukev, Žabnic, Lipalje vasi in Bele Peči ziljskega narečja koroške narečne skupine. (Slovenske lokalne govore v Kanalski dolini sta kot govore ziljskega narečja znotraj koroške narečne skupine raziskovala slovenska dialektologa Fran Ramovš (1936) in Tine Logar (1954–1972), ki je v svoji razpravi *Govor Slovencev Kanalske doline v Italiji* (1996, 126–132) dialektološko opisal in predstavil ukljanski govor.).

Italiji l. 1919, ko je bilo v demografskem in političnem smislu dolinsko nemštvo izničeno.

V času pred drugo svetovno vojno in med njo so Kanalsko dolino zaznamovale radikalne demografske spremembe, ko so se malone vsi dolinski Nemci in ogromna večina slovensko govorečega prebivalstva v skladu s t. i. Berlinskim sporazumom med Hitlerjem in Musolinijem z dne 23. 6. 1939 opredelili za preselitev v nemški rajh, čeprav je bilo dejanskih preselitev precej manj.

Po vojni sta danes edinstveno podobo sooblikovali precejšnja oddaljenost od slovenskega središča v Jugoslaviji in od drugih slovensko govorečih zamejskih skupnosti v Italiji in Avstriji ter posledična nevpetost v »moderno formativno dobo« slovenskih manjšin v Italiji (pribl. 1945–1954), ki jo zaznamujejo procesi razmejevanja med Italijo in Jugoslavijo, izgradnja klasičnih manjšinskih institucij v odnosu do države ter kristalizacija bipolarnega političnega prostora znotraj (zlasti tržaške in goriške) manjšine v okviru t. i. krovnih organizacij⁸. Socialno rezonanten prostor Kanalske doline (v nasprotju z nekaterimi posamezniki, rojenimi dolinci, ki so kot manjšinski politiki in intelektualci delovali zunaj doline) je bil od teh dogajanj znotraj slovenske manjšine v Italiji (pa tudi od sočasnih procesov v avstrijski slovenski manjšini) popolnoma odrezan in lahko govorimo o poznem »odkritju« doline s strani slovenske »matice« ter enako poznem oblikovanju slovensko zavedne in politično aktivne elite v sami dolini (konec šestdesetih in začetek sedemdesetih let; Venosi 1996). Zakasnitev je, glede na slovensko manjšino v Italiji in glede na dejavnike »indigenega tradicionalizma« v dolini, proizvedla zelo specifično organizirano prisotnost, delovanje in cilje nosilcev kulturnega in političnega slovenstva v zadnjih treh desetletjih.

Venosi (1996, 46, 49) je tako rad poudarjal, da sta slovenstvo in slovenski jezik del življenja doline, vendar je slovenska jezikovna skupnost pri javnem izražanju svojega slovenstva iz čisto pragmatičnih razlogov previdna in zadržana.⁹ Posebej za starejše živeče generacije domačinov naj bi bilo značilno ničkolikokrat citirano in komentirano reklo: »Po srcu smo Korošci (neke vrste Staroavstrijci), govorimo po naše (slovensko narečje), živeti pa moramo v Italiji« (Minnich 1993, 1998; Šumi 1996, 2000, 138). Šumi trditev označi kot »gotovo veljaven povzetek tipičnega samorazumevanja dolinske jezikovne, prostorske in politične situacije« (1996, 182) in pri tem trdi, da je

⁸ Krovni organizaciji slovenske manjšine v Italiji sta Slovenska kulturnogospodarska zveza (SKGZ), ustanovljena l. 1954, in Svet slovenskih organizacij (SSO), ustanovljen l. 1976.

⁹ Venosi pri tem opozarja, da so v »matični domovini« težko razumeli tukajšnje ljudi, ki se s svojim slovenstvom nočejo in ne morejo izpostavljati. Trditev »Slovenstvo je pač lahko vrednota samo v zavarovanih razmerjih, pri nas ne prinaša nikakršnih ugodnosti, /.../ prej kopico težav« (1996, 49) še razloži: »Biti Slovenec je v naših krajih vedno pomenilo biti radikalec. Danes je to stališče kajpada smešno, toda vztrajno bolj, kot bi si kdo mislil. Ne ravno, da bi bilo zaznati kake resne, javno izražene predsodke, toda delodajalci ne marajo med uslužbenci imeti politično angažiranih ljudi; pod politiko se, ko gre za manjšino, kaj kmalu lahko razume tudi prepevanje v slovenskem pevskem zboru. To celo kljub temu, da je znanje slovenskega jezika pri mnogih delodajalcih v dolini, zlasti trgovcih in gostincih, za uslužbenca prednost pri nastavitvi« (1996, 47).

etničnost/narodnost vedno stvar pragmatične življenjske izbire in strategije. /.../ je vnaprej podložena z družbenimi, kulturnimi, jezikovnimi in političnimi danostmi; je pa, ko je enkrat določena, /.../ vedno praktično ireverzibilna, ker nujno obsega celoten spekter bistvenih življenjskih okoliščin, od preživetvene dejavnosti do vsakršnih socialnih vlog (Šumi 1996, 189).

Individualne narodnostne identifikacije so za »domačinske« prebivalce Kanalske doline drugotnega pomena; prednost imata pripadnost in članstvo v domačinski skupnosti (Šumi 1996, 188) oz. boj za preživetje. Tako

v Kanalski dolini mnogi govorniki slovenskega domačinskega narečja, celo tisti, ki jim je ta jezik materni, tega dejstva ne povezujejo avtomatično s kakim kulturnim, kaj šele nacionalnim oz. sploh politično artikuliranim slovenstvom (do katerega mestoma gojijo kar odpor), niti svoje rabe različnih kodov slovenščine npr. v cerkvi in na drugih javnih mestih ne povezujejo s kakim historičnim kulturnim ali političnim slovenstvom, temveč jo štejejo za povsem lokalno prakso, torej za početje, ki je integralni del takih celostnih identitetnih (samo)prispov, kakršne nosilci štejejo za samosvoje, izključno svoje in s tem drugačne tudi od slovenskih (Šumi 2000, 138).

Gre za odraz dejstva, da je bila navkljub avtohtonosti slovenskega prebivalstva v dolini prisotnost slovenske jezikovne skupnosti v Kanalski dolini (podobno velja tudi za slovensko jezikovno skupnost v Beneški Sloveniji oz. Reziji) prvič uradno priznana v okvirnem zakonu o zaščiti jezikovnih manjšin v Italiji (Zakon 482),¹⁰ izdanem poleti 2000. Pravilnik za izvajanje tega zakona¹¹ je italijanska vlada sprejela 11. aprila 2001, 19. junija 2002 pa se je prvič srečala skupina članov t. i. paritetnega odbora, ki naj bi skrbela za udejanjanje zakona. Postopek za ugotavljanje ozemlja¹², na katerem velja zaščitni zakon, se je začel z izjavami tretjine

¹⁰ V Londonskem sporazumu (1954) med Veliko Britanijo, ZDA, Italijo in Jugoslavijo ter pozneje v italijansko-jugoslovanskem Osimskem sporazumu (1975) je bila slovenska jezikovna skupnost uradno priznana le na Goriškem in Tržaškem. Več o načrtovanju statusa slovenskega jezika v Italiji (s posebnim poudarkom na pravnih aktih) pri Kaučič Baša (1998, 137–216).

¹¹ Glavna novost pravilnika o izvajanju okvirnega zakona o zaščiti jezikovnih manjšin v Italiji je, da ureja izvajanje zakona tudi posebej za slovensko jezikovno manjšino v Furlaniji – Julijski krajini. Pravilnik vsebuje vrsto določil, ki razlagajo in poenostavljajo zakon o zaščiti manjšin, in sicer določa: 1) ozemlje, na katerem velja zaščitni zakon; 2) okvirne oz. krovne organizacije manjšin, ki delujejo v pokrajinah in ki jih na osnovi Zakona oblasti lahko priznajo; 3) rabo jezika v otroških vrtcih, osnovnih in srednjih šolah; 4) univerzam poverja nalogo priprave kadrov za področje šolstva ter prevajalcev in tolmačev; 5) področja rabe jezika; 6) rabo manjšinskih jezikov v uradih javnih uprav (v občinah, kjer živijo priznane manjšine); 7) vračanje imen in priimkov; 8) postopke financiranja; 9) toponomastiko; 10) najemanje prevajalcev in tolmačev ter 11) državni RTV službi raven oddaj v manjšinskih jezikih (*Zakon o zaščiti slovenske manjšine v deželi Furlaniji – Julijski krajini*, 23. februarja 2001, št. 38).

¹² Po prvem členu zgoraj omenjenega pravilnika gre za ozemlje, na katerem je bila manjšina zgodovinsko prisotna in kjer je zaščiteni jezik še vedno sredstvo občevanja pripadnikov manjšine (*Zakon o zaščiti slovenske manjšine v deželi Furlaniji – Julijski krajini*, 23. februarja 2001, št. 38).

občinskih svetovalcev o prisotnosti manjšine na izbranem območju, ki sta jo občini Trbiž in Naborjet dosegli z veliko večino¹³ (*La Vita Cattolica* 2000, 35; *Primorski dnevnik* 2001, 18). Junija 2002 je bilo s strani italijanske države in dežele Furlanije – Julijske krajine končno tudi uradno priznано Slovensko kulturno središče Planika (v nadaljevanju: SKS Planika)¹⁴ kot osrednja politična in kulturna ustanova slovenske jezikovne skupnosti v Kanalski dolini. Njegov obstoj in delovanje sta v tesni povezavi s specifično zgodovino poučevanja slovenskega jezika v dolini, saj se že od l. 1976 dalje goji tradicijo izbirnih popoldanskih tečajev slovenskega jezika.

Slovenski jezik je bil v organiziranem šolstvu Kanalske doline prisoten že v prvi polovici 18. stoletja. Gre za dobo t. i. konkordatne šole, ko je bilo poučevanje v izključni kompetenci cerkve in so šolski pouk povsod vodili krajevni župniki, organisti in cerkovniki v krajevnem, ljudstvu razumljivem jeziku. V tem času so bili Nemci in nemška naselja jezikovni otoki v povsem slovensko govoreči Kanalski dolini (Šumi, Venosi 1995, 45, 46).

Z ugotovitvijo avstroogrške oblasti se je v drugi polovici 19. stoletja pričela pospešena germanizacija fizičnega in kulturnega okolja, kar se je močno kazalo tudi v šolstvu, in sicer najprej v župnijskih, kasneje pa v cesarsko-kraljevih slovensko-nemških utrakvističnih šolah (Šumi, Venosi 1995, 45, 46). S šolskim zakonom (25. maj 1868) se je šolsko nadzorstvo preneslo od cerkve na državo. Na podlagi odloka o utrakvističnem šolstvu (14. maj 1872) je deželni šolski svet za Koroško razdelil šole po slovenskem Koroškem v tri vrste: šole s slovenskim učnim jezikom in nemščino kot predmetom; šole, kjer se v prvih mesecih še uči slovensko, potem pa nemško, in šole z nemškim učnim jezikom (s stopnjo šolanja se postopoma prehaja iz slovenskega na nemški jezik; Šumi, Venosi 1995, 53). Poučevanju slovenskega materne jezika se je odtlej načrtno namenjalo čim manj prostora; slovenski kod se je uporabljal le kot jezik prehoda na nemško predmetno in jezikovno poučevanje (Šumi, Venosi 1995, 48).

Po prvi svetovni vojni je bila z mirovno pogodbo iz Saint Germaina (10. september 1919) Kanalska dolina priključena k tedanji kraljevini Italiji. Vse do leta 1921, do prihoda komisarja Mistruzziya, je bil v osnovnih šolah prvi dve leti učni jezik slovenščina, v upravnem ustroju večine šol pa je prevladovala nemščina (Šumi, Venosi 1995, 70). Komisar je z uvedbo italijanščine na vseh dolinskih šolah močno omejil obseg nemškega poučevanja. Leta 1922 (15. marec 1922) je s posebnim dekretom uvedel pouk italijanščine tudi na utrakvističnih šolah (Šumi, Venosi 1995, 72).

Po Mistruzzijevi premestitvi je šolska uprava za kratek čas zopet prešla v »nemške« roke. Že leta 1923 je s prihodom fašizma in Gentilejeve reforme italijanska oblast uvedla enojezično šolo. Tako je iz javnih šol skupaj z nemščino izginila tudi slovenščina. Slovenski jezik se je iz uradnega javnega šolstva za dolga desetletja

¹³ Poleg slovenske so občinski svetniki v Kanalski dolini dolini z ustrežno večino glasov potrdili tudi obstoj nemške in furlanske jezikovne skupnosti (*La Vita Cattolica, Le mape de marilenghe*, 23. 12. 2000, s. 35).

¹⁴ SKS Planika, njegov programski dokument ter njegove dejavnosti so natančno predstavljene v delu *Kanalska dolina in njena kultura* (Dolhar 1999, 102–108) oz. na spletni strani www.planika.it.

preselil v intimo doma in cerkve (Venosi 1994, 188; Šumi, Venosi 1995, 45–151).

Slovenščina se je, kot ugotavljata Šumi in Venosi (1995, 76, 77), iz javnosti morala umakniti že pred Gentilejevo reformo.

Pravico do javnosti je imela le za cerkvenimi zidovi v Lipalji vasi, v Ukvah, Ovčji vasi in Žabnicah. Iz javnih šol je bila popolnoma izrinjena.

V obdobju med obema svetovnjima vojnoma so bili slovenski župniki edini učitelji slovenščine. Pri poučevanju krščanskega nauka so mladini hkrati vcepljali ljubezen do materinščine (Šumi, Venosi 1995, 77).

Prva leta po drugi svetovni vojni so šolske oblasti prepovedale kakršnokoli uporabo slovenščine. V krajevnih šolah se je dokaj neovirano odvijal le še slovenski verski pouk, slovenske šolske sestre pa so še naprej prirejale kuharske in šiviljske tečaje. To je bila tudi edina priložnost javne rabe in pouka slovenskega jezika (Šumi, Venosi 1995, 79).¹⁵

V petdesetih letih 20. stoletja se je zaradi težav s šolsko oblastjo poučevanje verouka v slovenskem jeziku moralo izseliti iz šolskih prostorov. Pri tem je treba omeniti žabniškega župnika Maria Črneteta, ki je poleg zgoraj omenjenega verouka v slovenščini med poletnimi počitnicami l. 1964 na lastne stroške organiziral tečaj slovenskega jezika (Šumi, Venosi 1995, 79).

Medtem so v petdesetih in šestdesetih letih v dolini odrasli nekateri Slovenci, ki so nižje in višje šolanje opravili v slovenskih zavodih v Trstu in Gorici. Z njihovimi prizadevanji so bile dane osnove za bolj organizirano delo med Slovenci v Kanalski dolini. **Prelomno je bilo vsekakor leto 1976, ko je bil v dolini prvič organiziran privatni tečaj slovenskega jezika;** ta do danes teče in se širi (Šumi, Venosi 1995, 80; poud. N. K.).

Po dolgih letih so zopet začeli delovati kulturni, gospodarski in politični stiki med pripadniki slovenske manjšine na italijanskem in avstrijskem ozemlju, pozneje se je začelo sodelovanje z »matico«, v devetdesetih letih pa je z Minnichovo raziskavo (1993, 1998) in mednarodnim srečanjem Večjezičnost na evropskih mejah – primer Kanalske doline (1996) Kanalska dolina postala tudi predmet številnih raziskav.

Danes se v procesu organiziranega javnega šolstva v Kanalski dolini poučujejo predvsem italijanščina, nemščina in angleščina. V zadnjih petih šolskih letih (1998/99, 1999/2000, 2000/2001, 2001/2002 in 2002/2003) se v treh razredih osnovne šole¹⁶ v Ukvah, Žabnicah in Beli Peči (najprej v okviru predmeta Multikultura, zadnji dve leti pa pod naslovem Petje v slovenskem jeziku) od januarja pa do konca šolskega leta eno uro tedensko poučuje slovenščina, ki je v zadnjih dveh letih po dve uri tedensko prisotna tudi v trbiškem vrtcu¹⁷.

¹⁵ Domačinke rade povedo, da so najlepše dneve mladosti preživele pri šolskih sestrah, kjer so imele celo dramski krožek in so hodili igrat daleč naokoli.

¹⁶ Italijanski šolski sistem se nekoliko razlikuje od slovenskega. Predšolski otroci (tja do šestih let) najprej obiskujejo vrtec. S šestimi leti vstopijo v triletno osnovno šolo, izobraževanje nadaljujejo v triletni nižji srednji šoli, potem pa se odločajo med triletno višjo srednjo šolo (poklicno), petletno višjo srednjo šolo (tehnično) oz. petletnim licejem (gimnazijo). Gimnazijci šolanje nadaljujejo na univerzah.

¹⁷ V ta namen so v šolskem letu 2001/2002 redno zaposlili na ljubljanski pedagoški fakulteti

Poučevanje slovenskega knjižnega jezika, tako otrok kot tudi dijakov in odraslih, ki se je začelo leta 1976, se še danes bolj ali manj kontinuirano odvija na privatnih tečajih v okviru SKS Planika. Ta, danes osrednja organizacija slovenske manjšine¹⁸ v Kanalski dolini, skozi sprotno raziskovanje, opazovanje in proučevanje odnosov in življenja lokalne skupnosti razvija svoje aktivnosti in dejavnosti v skladu z dejstvom, da »ima slovenstvo v dolini pravico preživeti, ker je legitimna in spoštovanja vredna identiteta in način življenja« (Venosi 1996, 49). SKS Planika zagovarja

pragmatičen odnos, katerega težišče /.../ je v sistematični širitvi možnosti za spoznavanje s slovensko (ne le 'folklorno', temveč tudi ali predvsem z 'visoko') nacionalno kulturo, knjižnim kodom in literaturo, ter v dobro organizirani ponudbi možnosti izobraževanja v slovenščini in v Sloveniji (ne le za 'slovenske', temveč tudi za 'italijanske' otroke in mladino), hkrati s podpiranjem organiziranih gospodarskih dejavnosti kanalskih Slovencev. Cilj teh prizadevanj je mogoče označiti zelo na kratko: ne kaka nacionalistična vzgoja, temveč **napor za kulturno, izobrazbeno in jezikovno demarginalizacijo ljudi v Kanalski dolini**. S tem jim bodo namreč ponujene možnosti za svobodne identitetne in jezikovno lojalnostne izbire (Šumi 1996, 189, 190; poud. N. K.).

Vodilna dejavnost SKS Planika je poučevanje slovenskega jezika, in sicer tedensko po dve uri pouka na posameznika. Tečaji, ki se odvijajo v prostorih SKS Planika v Ukvah, so izbirni. Otroci, v šolskem letu 2000/2001 jih je bilo 28, v šolskem letu 2001/2002 22, v šolskem letu 2002/2003 pa 16¹⁹, so glede na starost in

usposobljeno učiteljico razrednega pouka, ki izvaja pouk slovenskega jezika v vrtcu, prvih treh razredih osnovne šole ter občasno poučuje na tečajih slovenskega jezika za odrasle.

¹⁸ Ustanovitelja tečajev slovenskega knjižnega jezika in slovenskega glasbenega pouka, domačin Salvatore Venosi in v Kanalsko dolino priseljeni duhovnik Mario Gariup, sta po l. 1976 spodbudila še vrsto ustanov in akcij, ki so spodbujale afirmacijo slovenstva v dolini. Ustanavljali in razpadali so pevski zbori, v šestdesetih letih je bilo ustanovljeno društvo *Planinka*, v osemdesetih letih pa *Slovensko prosvetno društvo Lepi vrh* in *Slovenski klub*, ki jima ni bilo usojeno daljše delovanje. V letu 1983 je bil v Ukvah vzpostavljen *lokalni sedež Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI; več o njegovem delovanju Rupel 2001)*. SKS Planika je bilo ustanovljeno februarja 1997 kot naslednik *Slovenskega kulturnega društva Planika*, ki je začelo delovati l. 1993. SKS Planika je dejavnosti svojega predhodnika nadgradilo in pod svojo streho združilo slovensko *Glasbeno šolo Tomaža Holmarja*, naslednico poprejšnjih glasbenih tečajev pod okriljem tržaške *Glasbene matice*, ki je bila ustanovljena l. 1994, l. 1995 vzpostavljeni *Sklad za slovensko kulturo Ponce* ter l. 1998 ustanovljeno *Knjižnico Salvatoreja Venosija*. Leta 1998 je bilo ustanovljeno tudi združenje *Mario Černet*, bolj tradicionalistično usmerjeno k negovanju ljudskocerkvenih tradicij, ki v zadnjem času nima vidnejših s slovenskim tako ali drugače povezanih manifestacij. Podrobnejšo predstavitev političnih reprezentacij v Kanalski dolini si lahko preberemo v Šumi (2000, 139–149).

¹⁹ Zmanjšanje števila otrok je posledica menjave generacij (po »tradicionalnih« prepričanjih lokalne skupnosti otrok po zaključeni nižji srednji šoli vstopa v svet odraslih, zaključni z učenjem slovenskega standarda in spregovori v lokalnem narečju; (Komac 1998; Šumi, Venosi 1995; Šumi 1996)) ter manjšega števila otrok v dolini nasploh. Obenem je tečaje

znanje slovenskega jezika razdeljeni v več skupin (skupina najmlajših, od 4 do 7 let; dve srednji skupini od 8 do 13 let in starejša skupina 14 in več let). Na tečajih poučujeta dve učiteljici, obe diplomirani slovenistki, ki v skladu z okvirnim letnim načrtom pouk sproti prilagajata znanju in zanimanju učencev, celoten potek in rezultate vzgojno-izobraževalnega procesa pa sproti beležita, preverjata in primerjata²⁰. V šolskem letu 2001/2002 je bil v sodelovanju s srednjo tehnično šolo na Trbižu v okviru izbirnih vsebin²¹ že petič zapored izpeljan 20-urni začetni tečaj slovenskega jezika (v l. 2002 ga je od 28 vpisanih redno obiskovalo 22 dijakov), v šolskem letu 2002/2003 pa začetni in nadaljevalni tečaj. V prejšnjih dveh šolskih letih smo v sodelovanju z Gimnazijo Kranj izvedli dve izmenjavi obiskov kranjskih in trbiških gimnazijcev, ki so v obliki vodene ekskurzije s krajšim programom drug drugemu predstavili Kranj oz. Kanalsko dolino (O obisku Kanalske doline in vrnitvi obiska kranjski gimnaziji – pogovor z Natašo Komac in Bernardo Rovtar, *Radio Kranj*, 7. 6. 2002; Druženje kranjskih in trbiških dijakov, *Delo*, 24. 6. 2002; Prešeren in dežne kaplje ter Po srcu Korošci, živijo v Italiji, *Gorenjski glas*, 14. 6. 2002). V sodelovanju z občino Trbiž organiziramo tečaj slovenščine za odrasle²² (žal pa v zadnjem času vse večjo težavo predstavlja pomanjkanje za pouk slovenskega jezika usposobljenih kadrov, ki bi lahko poučevali v Dolini). V okviru SKS Planika se odvijajo tečaji klavirja in kitare, ki jih je v šolskem letu 2000/2001 obiskovalo sedem otrok, enkrat tedensko poteka tečaj računalniškega opismenjevanja²³, ki se ga je v zgoraj omenjenem šolskem letu redno udeleževalo deset otrok. V poletnih mesecih SKS Planika za svoje tečajnike organizira enotedensko kolonijo na morju (julija 2003 se je desete kolonije po vrsti udeležilo devet otrok), kjer se otroci v slovensko govorečem okolju dnevno srečujejo z rabo slovenskega jezika, večdnevni

zapustila skupina petih otrok, ki uspešno nadaljujejo s šolanjem v slovenskih šolah v bližnji Avstriji. Bistvenega pomena je, da otroci v zadnjih dveh letih izbirne tečaje slovenskega jezika obiskujejo redno, medtem ko so bila prej značilna nihanja: naval na začetku šolskega leta (zanimanje za nekaj novega in dovolj prostega časa), pred Prešernovo proslavo (priložnost za nastopanje) in pred koncem šolskega leta (enotedenska poletna kolonija slovenskega jezika na slovenski Obali).

²⁰ Ena ključnih nalog nadaljnjega dela je analitičen pregled in preverjanje v zadnjih šestih letih zbranih gradiv in izkušenj. Vsekakor je pokazatelj kvalitete tečajev uspeh otrok iz Kanalske doline na slovenskih šolah v Avstriji ter razvrstitev slušatelja omenjenih tečajev v skupino z visoko jezikovno zmožnostjo na 27. in 28. poletni šoli slovenskega jezika v letu 2002.

²¹ Dijaki lahko izbirajo med tečajem slovenščine, tečajem računalništva in obiskovanjem kulturnih prireditev. SKS si prizadeva za uveljavitev večletnega kontinuiranega poteka tečajev z različnimi zahtevnostnimi stopnjami, ki bi najambicioznejše pripeljal do stopnje znanja, s katero bi lahko na ljubljanski Filozofski fakulteti uspešno opravili izpit iz znanja slovenščine.

²² Podrobnejši opis organizacije in poteka začetnih tečajev slovenskega jezika za odrasle lahko preberemo v diplomski nalogi *Slovenski jezik v Kanalski dolini. Začetni tečaj slovenščine za odrasle* (Komac 1998).

²³ Na tečajih poučuje študent računalništva, nekoč udeleženec tečajev slovenskega jezika. Vsi računalniški programi so v slovenskem jeziku, nastajajoči izdelki pa so povezani s tematiko, obravnavano na tečaju slovenskega jezika.

likovni tečaj ter raziskovalni tabor²⁴. Dolinskemu prebivalstvu nasploh so namenjene razne likovne delavnice (seznanjanje z risarskimi tehnikami, oblikovanje gline, izdelki iz blaga, okraski ...), ki jih vodijo slovenski pedagogi, med šolskim letom pa glasbena prireditev Koroška in Primorska pojeta (udeležujejo se je različni pevski zbori iz mejnega prostora), občasni obiski slovenskih glasbenih in literarnih ustvarjalcev (npr. v šolskem letu 2002/2003 so Dolino obiskali Miroslav Košuta, Marko Kravos in Eva Škofič Maurer) ter Večer slovenske kulture/Serata della cultura slovena, tradicionalna Prešernova proslava na zadnji petek v februarju oz. prvi v marcu, ko z izbranimi besedili uglednih slovenskih avtorjev (leta 2001 izbor besedil iz ustvarjalnega opusa Kajetana Koviča, v letu 2002 interpretacija del Frana in Franeta Milčinskega, leta 2003 pa smo predstavili izbor besedil Toneta Pavčka) nastopijo otroci, ki obiskujejo tečaje slovenskega jezika in ugledni gostje iz Slovenije (leta 2001 Kajetan Kovič in Jan Plestenjak, leta 2002 Vita Mavrič in Mojmir Sepe, leta 2003 pa Tone Pavček in Andrej Šifrer).

Učinki strategij delovanja SKS Planika se kažejo predvsem v vključevanju Dolincev (ne glede na narodnostno pripadnost) v dejavnosti SKS Planika, kar je tudi posledica odpirajočega se evropskega prostora, gospodarskega, političnega in kulturnega sodelovanja ter »boja« za preživetje tega sicer obrobnega, a etnično izredno raznolikega prostora (mednarodni projekti v okviru programa PHARE, projekt »Odkrivajmo neznano zamejstvo«, povezovanje slovenskih, italijanskih in nemških osnovnih in srednjih šol²⁵ ter vrtcev, sodelovanje gospodarskih družb, turistični projekti, kot so Univerzijada 2003, smučanje na Tromeji ..., sodelovanje med občinami Podklošter (Arnoldstein), Bovec, Trbiž, Naborjet in Kranjska Gora²⁶,

²⁴ V letih 1998–2000 so otroci pod vodstvom usposobljenih mentorjev raziskovali stara slovenska hišna imena v Ukvah, Žabnicah, Ovčji vasi, Lipalji vasi in Beli Peči. Rezultati raziskave iz leta 1998 so objavljeni v knjigi *Hišna imena v Žabnicah* (Šumi 1999). V decembru 2001 je SKS Planika omenjeno raziskavo skupaj z raziskavo osnovne šole iz Preserij predstavilo na razstavi v prostorih Sveta Evrope v Ljubljani. Julija 2003 je v Kanalski dolini pod okriljem SKS Planika potekal raziskovalni tabor Kanalska dolina 2003, na katerem so raziskovalci uglednih slovenskih znanstvenoraziskovalnih ustanov skupaj zaključili raziskavo starih hišnih imen v Ovčji in Lipalji vasi ter pripravili razstavo *Oblačila naših dedkov in babic* z večjezičnimi podnapisi.

²⁵ Že peto leto zapovrstjo dijaki s Celovca, Jesenic in Trbiža sodelujejo na literarnem natečaju na temo življenja na kulturno in jezikovno mešanem območju. Nagrajena dela so predstavljena v vseh treh jezikih v posebni publikaciji.

²⁶ Občini Trbiž in Naborjet sta vključeni v evropski projekt »Mreža alpskih občin«, v katerem skupaj s 26. občinami v evropskem alpskem prostoru načrtujeta trajnostni razvoj turizma. Občina Trbiž je podpisala protokol o sodelovanju s sosednjima občinama Arnoldstein (Avstrija) in Kranjska Gora (Slovenija), s katerima sodeluje pri pripravi programov PHARE. Skupaj s sosednjima regijama, Kranjsko Goro in gorenjsko regijo ter deželno Koroško (Avstrija), je bila kandidat za organizacijo Zimskih olimpijskih iger treh dežel 2006.

aktivnosti mednarodne Gorske skupnosti *Comunita montana*²⁷ pri pripravljanju multimedijskega središča, romarsko središče Višarje ...).

Viri in literatura

- Di Giusto, Valentina, 1987/1988, *Il plurilinguismo a Camporosso in Valcanale: Osservazioni generali e aspetti dell'interferenza con particolare riguardo alla parlata tedesca*, Tesi di laurea (relatore: Giovanni Frau). Università di Udine, Facoltà di lingue e letterature straniere.
- Dolhar, Vida, 1999, *Kanalska dolina in slovenska kultura*, Trst, Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček.
- Domenig, Raimondo, 1990–1993, *Tradizione e Leggende della Valcanale I–III*, Videm, Editrice Missio.
- Domenig, Raimondo, 1997, *Sotto il triplice confine*, Messaggero Veneto.
- Domenig, Raimondo, 2000, *Kratki turistično-verski vodnik po Kanalski dolini*, Naborjet, Gibanje »Open Leader S. C. a.r.l.«, Rokopisno gradivo.
- Faggin, Giorgio, 1985, *Vocabolario della lingua friulana, Vol. 1, A–L*, Udine, Del Bianco Editore.
- Frau, Giovanni, 1984, *I dialetti del Friuli*, Udine, Società filologica Friulana.
- Frau, Giovanni, 1991, *Le lingue, Guida del Friuli VII: Valcanale*, Udine, Società Alpina Friulana, 252–269.
- Grafenauer, Bogo, 1946, *Kanalska dolina*, Etnografski oris.
- Jenkins, Richard, 2001 (1997, *Etnicitet u novom ključu*, Beograd, Čigoja štampa.
- Južnič, Stane, 1993, *Identiteta*, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Kaučič Baša, Majda, 1998, *Javna raba slovenščine kot manjšinskega jezika na Tržaškem*, Doktorska disertacija (mentorica: Breda Pogorelec), Ljubljana.
- Klemenčič, Vladimir, 1995, *Razvoj in položaj slovenske manjšine v Kanalski dolini v luči evropske integracije*, V: Šumi in Venosi (ur.), 1996, 59–75.
- Knežević Hočevar, Duška, 1999, *Družbena razmejevanja v dolini zgornje Kolpe*, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Komac, Nataša, 1998, *Ljudska religioznost v Kanalski dolini, Primer »umite in v prt zavite lobanje«*, Diplomatska naloga (mentor: Marko Kerševan).
- Komac, Nataša, 1998, *Slovenski jezik v Kanalski dolini, Začetni tečaj slovenščine za odrasle*, Diplomatska naloga (mentorici: Marja Bešter, Boža Krakar Vogel).
- Komac, Nataša, 1999, *Drugi otroški raziskovalni tabor, Stara hišna imena v Kanalski*

²⁷ Italijansko ustavno sodišče je potrdilo odpravo gorskih skupnosti, ki so povezovale občine ob meji. Odpravljanje gorskih skupnosti v deželi Furlaniji – Julijski krajini, ki so se na območju, kjer živi slovenska manjšina, četrstoletja uveljavljale kot povezovalni dejavniki med malimi občinami pri urejanju skupnih zadev in v čezmejnem sodelovanju, ima dolgo zgodovino. Deželna uprava je sprejela prvi sklep o njihovi ukinitvi že sredi leta 1999, vendar ga je tedanja levosredinska vlada v Rimu zavrnila. Dežela je svoj sklep sredi leta 2000 ponovila, nakar ga je vlada poslala v presojo ustavnemu sodišču (Delo, 12. 7. 2001, s. 16). Zaradi nerazrešenega vprašanja, kdo bo v prihodnje prevzel njihovo vlogo, so začasno pod komisarstvo upravo.

- dolini: Žabnice/Secondo stage giovanile di ricerca etimologica dei nomi in vulgo delle case in Val Canale: Camporosso, V: Šumi, I. (ur.), 1999, 21–24.
- Komac, Nataša, 1997, *Govor vasi Strmec*, Seminarska naloga na dodiplomskem študiju pri predmetu Dialektologija (mentorica: Zinka Zorko), Rokopisno gradivo.
- Komac, Nataša, 2000, *Lokalni govori v Kanalski dolini*, Seminarska naloga na podiplomskem študiju pri predmetu Lokalni govori v Kanalski dolini (mentorica: Zinka Zorko), Rokopisno gradivo.
- Komac, Nataša, 2002, *Identiteta, etničnost, meje: antropološki vidiki, Primer Kanalske doline*, Seminarska naloga na podiplomskem študiju pri predmetu Identiteta, etničnost, meje: antropološki vidiki (mentor: Bojan Baskar), Rokopisno gradivo.
- Komac, Nataša, 2002, *Širjenje slovenskega jezika v Kanalski dolini*, Magistrsko delo (mentorja: Marko Stabej, Albina Nečak Lük).
- Komac, Nataša, 2003, *Na meji, med jeziki in kulturami*, Kanalska dolina, Slovenski raziskovalni inštitut, Slovensko kulturno središče Planika, Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Kuret, Niko, 1989, *Praznično leto Slovencev I–II*, Ljubljana, Družina.
- Legge 23 febbraio 2001, *Norme a tutela della minoranza linguistica slovena della regione Friuli – Venezia Giulia*, Cividale del Friuli, Most piccola societa cooperativa a r.l.
- Logar, Tine, 1993, *Slovenska narečja*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 132–134.
- Logar, Tine, 1996 (1993), *Govor Slovencev Kanalske doline v Italiji*, Jež, K. (ur.), *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*, Ljubljana, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 126–132.
- Lukšič Hacin, Marina, 1999, *Multikulturalizem*, Ljubljana, ZRC SAZU, Založba ZRC.
- Minnich, Robert G., 1993, *Socialni antropolog o Slovencih, Zbornik socialno-antropoloških besedil*, Ljubljana, SLORI, Amalietti.
- Minnich, Robert G., 1998, *Homesteaders and citizens, Collective identity formation on the austro-italian-slovene frontiere*, Bergen, Norse publications.
- Nečak Lük, Albina, 1998a, *Jezik v etničnih študijah: nekaj raziskovalnih pristopov in izsledkov iz slovenske izkušnje*, V: I. Štrukelj (ur.), 1998, 77–90.
- Nečak Lük, Albina, 1998b, *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru. Primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske*. V: Nečak Lük, A. in B. Jesih, 1998, 21–32.
- Nečak Lük, Albina, 2000, *Mešana lokalna skupnost med politiko in prakso*, V: Nečak Lük, A. in B. Jesih (ur.), 2000, 5–12.
- Pellegrini, Giovanni B., 1996, *Terza raccolta di saggi dialettologici in area italo-romanza*, Padova, Centro di Studio Dialettologia Italiana.
- Planika – Stella Alpina*, Informacijski bilten Slovenskega kulturnega društva Planika v Kanalski dolini/Bolletino-pubblicazione d'informazione del Centro Culturale Sloveno Stella Alpina Valcanale, Oktober 1999.
- Plazzotta, Claudia, 1995, *Sovrapposizione di tre etnie in una terra di confine*,

- Premesse per l'individuazione delle relazioni tra riti ed etnie*, Corso di Antropologia Culturale (F. La Clecla), Rokopisno gradivo.
- Poutignat, Philippe in Jocely Streiff-Fenart 1997, *Teorije o etnicitetu*, Beograd, Biblioteke XX vek.
- Ramovš, Fran 1936, *Kratka zgodovina slovenskega jezika*, Ljubljana, Akademski založba.
- Šumi, Irena in Salvatore Venosi 1993, Slovene codes proficiency and patterns of language use in Kanalska dolina/Val Canale, Štrukelj, I (ur.), *Jezik tako in drugače*, Zbornik, Ljubljana, Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije, 63–73.
- Šumi, Irena in Salvatore Venosi, 1995, *Govoriti slovensko v Kanalski dolini, Slovensko šolstvo od Marije Terezije do danes*, Trst, Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček.
- Šumi, Irena in Salvatore Venosi (ur.), 1996, *Večjezičnost na evropskih mejah, Primer Kanalske doline, Zbornik predavanj in referatov, Multilingualism on european borders, The case of Val Canale, Anthology of lectures and papers*. Kanalska dolina, SLORI.
- Šumi, Irena, 1996, Standardna in narečna slovenščina v Kanalski dolini: vzorci učenja in rabe, V: Šumi, I. in S. Venosi (ur.), 1996, 177–192.
- Šumi, Irena, 1998, *Socialna lega slovenskega jezika v Kanalski dolini, Empirična raziskava v družinah slušateljev tečaja slovenskega jezika, Prvo poročilo*, Trst, SLORI.
- Šumi, Irena (ur.), 1999, *Stara hišna imena v Kanalski dolini: Žabnice/Secondo stage giovanile di ricerca etimologica dei nomi in vulgo delle case in Val Canale: Camporosso*.
- Šumi, Irena, 2000, *Kultura, etničnost, mejnost, Konstrukcije različnosti v antropološki presoji*, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Venosi, Salvatore in Miran Komac, 1987, Kanalska dolina/Val Canale, *Razprave in Gradivo* 20, 157–183.
- Venosi, Salvatore 1996, Slovenci v Kanalski dolini, V: Šumi, I. in S. Venosi (ur.), 1996, 45–50.

Slovenian Language Community in the Kanalska dolina (Val Canale)

Summary

The results of recent research (Komac 2002; 2003) show that the time is ripe for the start of active widening of the usage of the Slovenian language in the Kanalska dolina (Val Canale). The local community recognizes the fluency in the Slovenian language as a part of its own identity. The population of the Kanalska dolina understands the richness of speaking various languages and wants to preserve their cultures and languages.

The emerging common European area has a policy which favours the preservation of languages and differences. In this circumstances, and with the

borders open, the knowledge of neighbouring languages will be vital—because of this the Slovenian Cultural Centre Planika will have to expand its activities and adjust them to the new needs together with the Slovenian state authorities. The facilities where the members of the Slovenian language community and other inhabitants from the Kanalska dolina tend to meet and attend cultural events are becoming too small. The library will soon be incorporated in the COBISS system of public libraries and its visitors should be able to access contemporary sources and materials (books, CD's, DVD's, audio and video tapes, and various publications). If the Slovenian language will be used and taught in schools, which in their education processes offer a broad variety of linguistic knowledge and thus form the views of the young generation, it may add life to the existence of the Slovenian language community in the Kanalska dolina and improve the status of the language among the population. To do all this, trained personnel with adequate skills will be needed: to cultivate the knowledge of the Slovenian language in this environment, to inform about the Slovenian cultural, scientific and economic space, and to encourage co-operation.